

Галасюк Світлана Сергіївна, к.е.н., доцент
(Одеський державний економічний університет)

ВПЛИВ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО АПАРАТУ НА ОКРЕМІ ПОКАЗНИКИ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація

Актуальність даної статті полягає в аналізі основних термінів, які містяться в нормативно-правових актах чинного українського законодавства про туризм. В роботі проведено дослідження впливу термінологічного апарату на окремі показники туристичної діяльності, зокрема, на потужність іноземного туристопотоку; зроблені висновки про невірогідність відомостей про розвиток іноземного туризму в Україні.

Аннотация

Актуальность данной статьи состоит в анализе основных терминов, которые употребляются в нормативно-правовых актах действующего украинского законодательства о туризме. В работе проведено исследование влияния терминологического аппарата на отдельные показатели туристической деятельности, в частности, на мощность иностранного туристопотока; сделаны выводы про недостоверность сведений о развитии иностранного туризма в Украине.

Summary

The actuality of this article consists analysis of the basic terms which are used in Ukraine regulatory legal acts about tourism. The work contains research of influence of terms framework on separate indicators of tourist activity, in particular, on capacity foreign tourist arrivals are conducted; conclusions about wrong informations on development of foreign tourism in Ukraine are drawn.

Постановка проблеми. У статті розглядаються базові дефініції з туризму, які містяться в різних нормативно-правових актах туристичного законодавства України, проводиться їх порівняльний аналіз щодо виявлення впливу на показники туристичної діяльності, зокрема, кількості іноземних туристів. Для характеристики в'їзного туристопотоку використовуються дані трьох джерел інформації – відомостей Адміністрації державної прикордонної служби (АДПС), які розміщені на офіційних сайтах Державної служби

туризму і курортів (ДСТК) та Державного комітету статистики, та даних з форми статистичної звітності 1-ТУР, що дозволяє зробити певні висновки про необ'єктивність обліку туристів в Україні.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Серед українських учених дослідженню основних дефініцій («туризм», «турист», «відвідувач» тощо) присвятили окремі глави своїх робіт В.К.Бабарицька і О.Ю.Малиновська [1, с.16-18, 20-26], М.П.Мальська, В.В.Худо і В.І Цибух [2, с. 22, 26-28], П.Р.Пуцентейло [3, с.73-77], деякі інші. Однак треба констатувати, що з уведенням в дію нормативно-правових актів з туризму [4; 5; 6] автори наукових праць стали значно менше приділяти уваги аналізу існуючої термінології з метою її покращення. Проте, застосування основних термінів при використанні їх на практиці носить суперечливий характер, що приводить до недостовірності даних про обсяги туристичної діяльності.

Метою статті є аналіз основного термінологічного апарату, який міститься в нормативно-правових документах чинного українського законодавства про туризм, та його впливу на окремі показники туристичної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Згідно з чинним Законом України «Про туризм» (у редакції 2003 року) дана сфера діяльності проголошена одним з пріоритетних напрямів розвитку економіки та культури нашої країни, у зв'язку з чим повинні бути створені умови для нормального функціонування туристичної галузі.

Для здійснення законної діяльності, спрямованої на обслуговування споживачів туристичних послуг, у нашій країні розроблена нормативно-правова база, яка включає крім основних загальнодержавних документів (Конституції України, Цивільного та Господарського Кодексів тощо), низку специфічних, які стосуються саме організації туризму. Серед множини нормативно-правових актів, що регламентують здійснення туристичної діяльності в Україні, в якості основних, які характеризують понятійний

апарат, необхідний для віднесення споживачів туристичних послуг до тої або іншої категорії, можна виділити наступні:

1. Закон України «Про внесення змін у Закон України «Про туризм» від 18.11.2003 р. № 1282-IV (далі – Закон про туризм);
2. «Методика розрахунку обсягів туристичної діяльності» від 12.11.2003 р. № 142/394 (далі – Методика № 142);
3. «Інструкція щодо заповнення форми державної статистичної звітності № 1-ТУР» від 04.03.1998 р. № 96 (далі - Інструкція з 1-ТУР).

Ключовими термінами, використовуваними в рамках даного дослідження, є «турист», «відвідувач», «одноденний відвідувач», «екскурсант», «інші споживачі туристичних послуг».

Відповідно до Закону про туризм, що займає центральне місце в системі нормативно-правових актів туристичного законодавства України, особами, в інтересах яких здійснюється туристична діяльність, є «громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства (**туристи, екскурсанти, відвідувачі та інші**)» [4]. При цьому в Законі про туризм знайшло відбиття тільки поняття «турист».

Формулювання категорії «турист», що міститься в статті 1 Закону про туризм, дозволяє конкретизувати тимчасові рамки туризму і деякі інші особливості: «**турист** – особа яка здійснює подорож по Україні або до іншої країни з не забороненою законом країни перебування метою на термін від 24 часів до одного року без здійснення будь-якої оплачуваної діяльності та із зобов'язанням залишити країну або місце перебування в зазначений термін» [4]. Із указаної вище норми виходить, що турист - це мандрівник, і в колишній редакції Закону про туризм 1995 року між даними поняттями ставився знак рівності. Однак подорож припускає переміщення в просторі з будь-якою метою (не завжди туристичною, наприклад: міграція, виїзд на постійне місце проживання в іншу місцевість, працевлаштування) і протягом невизначеного по тривалості періоду часу (тобто, можливо, більше одного року). Варто відмітити, що в діючому Законі про туризм слово

«мандрівник» відсутнє. Це означає, що туристи можуть виступати в ролі мандрівників, однак далеко не всі мандрівники є туристами.

У наступному нормативно-правовому акті «Методика № 142» деталізуються деякі з термінів, зазначених в Законі про туризм, що, на наш погляд, вносить певну плутанину. Так, наприклад, «**відвідувачі** поділяються на дві категорії: **туристи** та **одноденні відвідувачі**» [5], останні з яких у Законі про туризм не представлені взагалі. При цьому, «відвідувач – будь-яка особа, що здійснює поїздку в місце (країну), яке знаходиться за межами її звичайного середовища на термін, що не перевищує один рік підряд, з метою, яка не спричиняє діяльність, що оплачується з джерел, які знаходяться в місці відвідання» [5]. Уточнення щодо звичайного середовища має дуже велике значення, тому що позначає місцевість у безпосередній близькості від місць проживання, роботи чи навчання відвідувача або інших місць, що часто або регулярно ним відвідуються. Для більшості мешканців прикордонних територій звичайним середовищем є прикордонні території обох суміжних держав. Значна частина таких мешканців мають джерела життєзабезпечення саме на території суміжної держави, тому їх ніяким чином не можна приєднати до категорії туристів.

Згідно з Методикою № 142, турист є відвідувачем, перебування якого складає як мінімум одну ночівлю у відвідуваному місці. Під одноденним відвідувачем розуміється «відвідувач, перебування якого у місці відвідання менше ніж 24 години і при цьому не включає жодної ночівлі у відвідуваному місці» [5].

Відповідно до Методиці № 142 з уточненнями, внесеними Інструкцією з 1-ТУР [6], до одноденних відвідувачів належать:

- круїзні пасажери – особи, що прибувають у певну країну на круїзних судах і які ночують на борту судна, навіть, якщо судно знаходиться в порту декілька днів;

- екіпажі транспортних засобів, члени яких є іноземними особами, тобто не є резидентами відвідуваної країни, і перебувають у даній країні протягом дня;

- транзитні відвідувачі, які без здійснення ночівлі у закладі розміщення прямують територією даної країни до свого місця призначення в іншій країні, що також може зайняти не один день. Таким чином, характеристика даних осіб як «одноденних» відвідувачів місцевості означає тільки, що вони не здійснюють ночівлю в стаціонарних засобах розміщення даної території.

У Методиці № 142 також указані особи, які не зараховуються ні до числа відвідувачів (сезонні робітники та емігранти, оскільки вони займаються діяльністю, оплачуваною з джерела у місці відвідання), ні до числа туристів (прикордонні працівники, тимчасові іммігранти, постійні іммігранти, кочівники, транзитні пасажери, які не залишають транзитної зони, біженці, військовослужбовці, консульські робітники, дипломати).

Крім того, відповідно до Методики № 142, ще однією важливою категорією осіб, які не відносяться ні до туристів, ні до одноденних відвідувачів, є жителі прикордонних територій, для яких у місцевих пунктах пропуску організований спрощений варіант перетинання границі, і які можуть регулярно користуватися цим правом з метою перебування в прикордонній території сусідньої держави протягом 24 годин без здійснення ночівлі в країні відвідування.

На наш погляд, дані особи, разом з емігрантами та сезонними робітниками, а також тими, хто не прилічений до категорії туристів, можуть бути віднесені до тих, які в Законі про туризм визначені як «інші» особи, в інтересах яких здійснюється туристична діяльність. Таким чином, вони можуть виступати як споживачі окремих туристичних послуг, наприклад, екскурсійних, розважальних, культурно-масових, видовищних тощо, якщо вони цього побажають.

Слід зазначити, що серед діючих нормативно-правових актів України про туризм розшифровка поняття «екскурсанти» зустрічається тільки в

Інструкції з 1-ТУР, де вони визначаються в якості «осіб, яким надавалися послуги з організації подорожей на території України, що не перевищують 24 години, у супроводі фахівця-екскурсовода за заздалегідь складеними маршрутами з метою ознайомлення з пам'ятками історії, культури, природи, музеями, з визначними місцями тощо» [6]. З нашої точки зору, ця дефініція дійсно охоплює всіх осіб, в інтересах яких проведено екскурсію. У зв'язку з цим, екскурсантами можуть бути й туристи (які приймають участь в екскурсіях хоч двічі на день), й одноденні відвідувачі, й місцеві жителі, й особи, що не визнаються в якості туристів чи навіть відвідувачів, але мають право користуватися екскурсійними послугами.

Таким чином, шляхом вивчення термінологічного апарату та зіставлення різних дефініцій, які містяться в окремих нормативно-правових актах України про туризм, нами складено загальне уявлення про осіб, в інтересах яких здійснюється туристична діяльність (рис. 1).

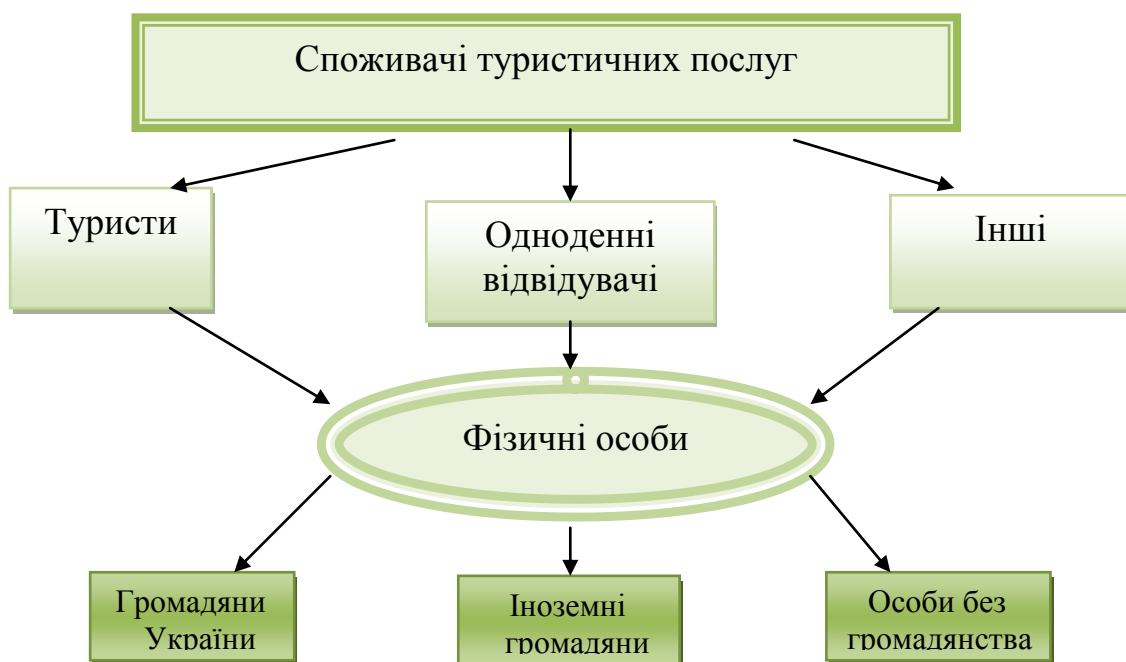

Рис.1. Особи, в інтересах яких здійснюється туристична діяльність

Визначив місце категорії «туристи» серед усіх можливих споживачів турпослуг, треба зупинитися на розгляді окремих показників туристопотоку в Україні.

В нашій країні статистична звітність про динаміку міжнародних туристичних потоків формується за допомогою даних Адміністрації Державної Прикордонної служби України (АДПС) та відомостей форми 1-ТУР «Звіт про діяльність туристичної організації», що оприлюднюється на офіційному сайті Державної служби туризму і курортів (ДСТК). Слід звернути увагу на неправомірність заміни достовірних даних про в'їзні та виїзні *туристопотоки* України звичайними відомостями про перетин державного кордону. Так, в таблиці 1 представлена інформація, яка зібрана з двох джерел (АДПС і ДСТК) і розміщена на офіційному сайті Державного комітету статистики України [7].

Таблиця 1

Туристичні потоки (за даними Держкомстату України)

Роки	Кількість громадян України, які виїжджали за кордон - усього*	Кількість іноземних громадян, які відвідали Україну - усього*	Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності України – усього**	Із загальної кількості туристів:**		
				іноземні туристи	туристи-громадяни України, які виїжджали за кордон	внутрішні туристи
2000	13 422 320	6 430 940	2 013 998	377 871	285 353	1 350 774
2004	15 487 571	15 629 213	1 890 370	436 311	441 798	1 012 261
2005	16 453 704	17 630 760	1 825 649	326 389	566 942	932 318
2006	16 875 256	18 935 775	2 206 498	299 125	868 228	1 039 145
2007	17 334 653	23 122 157	2 863 820	372 455	336 049	2 155 316

* Включно з одноденними відвідувачами (за даними АДПС України)

** За даними Державної служби туризму і курортів України (форма 1-ТУР)

Цікавим є порівняння даних про в'їзд іноземців в Україну за 2000 та 2007 роки. Так, кількість іноземних туристів, обслуговуваних туристичними організаціями, зменшилася за указаний період часу на 5 тисяч осіб (з 377,8 до 372,5), проте число іноземців, за інформацією АДПС, збільшилося у 3,5 рази і склало 23,1 млн осіб, й саме ця цифра фігурує у звітах Всесвітньої туристичної організації (UNWTO), яка підраховує рейтинг усіх країн світу з даного показника. Таким чином, Україна, яка у 2000 році займала 23 місце по

масовості в'їзного туристопотоку, зараз посідає почесне 8 місце серед країн-лідерів [8]. Крім того, на офіційному сайті UNWTO відомості про чисельність іноземних туристів в Україні супроводжуються кодом «TF», який означає «міжнародні туристичні прибуття без одноденних відвідувачів».

Слід підкреслити, що підсумкові цифри, якими оперують АДПС і ДСТК, мають розклад за основними мотивами подорожей людей, що перетинають державний кордон. Згідно з міжнародними правилами, прийнятими ще у 1963 році на Римській конференції ООН, основні цілі подорожей туристів можуть бути згруповані наступним чином:

- а) відпочинок, відпустка, лікування, навчання, релігія, спорт;
- б) ділова мета, сімейні обставини, відрядження та участь у конференціях.

Відповідно до Методики № 142, у звітах, які містяться на офіційному сайті ДСТК, уся інформація Адміністрації Держприкордонслужби представлена в розрізі трьох основних напрямків:

- службова мета відвідування (службові відрядження: участь у роботі засідань, конференцій, конгресів, ярмарків та виставок, у професійних спортивних заходах, виступах з лекціями і концертами, ділових переговорах, навчальних заходах, дослідницькій діяльності, інших заходах, що пов'язані з роботою або професією відвідувача);

- організований туризм (поїздки, організацією яких займаються суб'єкти туристичної діяльності; ці поїздки мають пізнавальний, рекреаційно-оздоровчий або розважальний характер);

- приватна мета (відвідання знайомих і родичів, участь в обрядових заходах, паломництво, отримання послуг із лікування тощо).

Варто підкреслити, що перелічені вище цілі стосуються усіх відвідувачів (туристів та одноденних відвідувачів) і не стосуються тих осіб, які ними не вважаються.

В таблиці 2 представлена структура в'їзного потоку в Україну в 2007 році за даними АДПС, оприлюдненими різними офіційними джерелами інформації – сайтами ДСТК та Державного комітету статистики, про розклад за цілями відвідування іноземного «туристичного» потоку, який оцінюється в 23,1 млн осіб.

Таблиця 2

Структура в'їзного потоку в Україну в 2007 році за даними АДПС, оприлюдненими різними офіційними джерелами інформації
(тис. осіб)

Інформація з сайту ДСТК	Мета подорожі	Інформація з сайту Держкомстату
941,1	Службова, ділова	909,0 (включаючи дипломатичну ціль)
1 511,6	Організований туризм	1 445,0
20 630,3	Приватна	20 563,0 (вкл. прикордонний обмін та одноденних відвідувачів)
-	Навчання	49,5
-	Працевлаштування	7,8
-	Імміграція	24,0
-	Культурний та спортивний обмін, релігійні та інші цілі	123,8
23,1 млн осіб	ВСЬОГО	23,1 млн осіб

Дослідження в'їзного потоку в Україну, проведене за даними таблиці 2, свідчить про те, що в нашій країні всі особи, які перетинають державний кордон, враховуються туристами, що приводить до недостовірності обліку об'ємів туристичної діяльності.

Висновки та перспективи подальших розробок. Ми згодні, що вилучити із загальної кількості людей, які перетинають державний кордон України, саме туристів досить складно. Для цього в країні повинні здійснюватися спеціальні статистичні спостереження. Проте, враховувати туристами дипломатів, іммігрантів, мешканців прикордонних територій та тих, хто прибув з метою працевлаштування, неправомочне.

Відносно цілей, з якими подорожують туристи, треба провести окреме дослідження, тому що, наприклад, згідно з деякими нормативно-правовими актами України, особи, що прибувають до санаторно-курортних закладів із лікувально-оздоровчою метою, вважаються хворими, а не туристами, що приводить до протиріччя з низкою інших законодавчих документів, викликаючи чергову недостовірність даних.

Література:

1. Бабарицька В.К., Малиновська О.Ю. Менеджмент туризму. Туроперейтинг. Понятійно-термінологічні основи, сервісне забезпечення турпродукту: Навч. посіб. – К.: Альтерпрес, 2004. – 288 с.
2. Мальська М.П., Худо В.В., Цибух В.І. Основи туристичного бізнесу: Навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 272 с.
3. Пуцентейло П.Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємства: Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.
4. Про внесення змін до Закону України «Про туризм»: Закон України від 18 листопада 2003 р. № 1282-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 13.
5. Методика розрахунку обсягів туристичної діяльності: Наказ Державної туристичної адміністрації України, Державного комітету статистики України від 12.11.2003 р. № 142/394. – www.tourism.gov.ua.
6. Інструкція щодо заповнення форми державної туристичної звітності № 1-ТУР: Наказ Державного комітету статистики України від 04.03.1998 р. № 96. – www.tourism.gov.ua.
7. Статистична інформація // Туризм в Україні // В'їзд іноземних громадян в Україну за країнами, з яких вони прибули у 2007 році. – www.ukrstat.gov.ua.
8. UNWTO World Tourism Barometer. Vol. 6, № 2. – June 2008. – www.unwto.org.